

Asia: VN/34876/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi annetun hallituksen esityksen (HE X/2026 vp) täydentämisestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi annetun hallituksen esityksen (HE X/2026 VP) täydentämisestä.

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia. Pyydettyinä lausuntona Suomen Asianajajat viittaa aiemmin lausuttuun ja esittää seuraavaa.

Rikostiedustelua koskeva ehdotettu sääntely

Suomen Asianajajat suhtautuu kriittisesti ehdotettuun sääntelyyn siltä osin kuin siinä laajennetaan uhkaperusteiseen rikostiedusteluun perustuvia salaisia tiedonhankintakeinoja. Erityisesti huomionarvoista on, että ehdotetut toimivaltuudet kytkeytyvät perustuslain 10 §:ssä turvattuun kotirauhan suojaan ja luottamuksellisen viestinnän suojaan.

Suomen Asianajajat korostaa, että kysymys ei ole yksinomaan yksittäisten tiedonhankintakeinojen teknisestä kehittämisestä, vaan toimivaltuuksien merkittävästä laajentamisesta, joissa niitä voidaan käyttää ilman konkreettista rikosepäilyä.

Rikosepäilyn puuttumisen merkitys toimivaltuuksien käytössä

Suomen Asianajajat pitää ongelmallisena, että ehdotetut toimenpiteet mahdollistaisivat yhä laajempien salaisten tiedonhankintakeinojen käytön ilman rikosprosessuaalista epäilyä. Rikosepäily toimii keskeisenä oikeusturvaa rajaavana tekijänä ja sitoo viranomaisen toimivallan konkreettiseen ja arvioitavissa olevaan perusteeseen.

Mikäli toimivaltuuksien käyttö irrotetaan rikosepäilystä ja perustetaan yleisluonteisiin uhka-arvioihin, vaarana on sääntelyn soveltamisalan liiallinen avoimuus. Tämä heikentää sääntelyn ennakoitavuutta ja lisää riskiä siitä, että toimivaltuuksia käytetään tilanteissa, joissa niiden välttämättömyyttä ei voida riittävän täsmällisesti arvioida.

Perusoikeuksiin puuttumisen välttämättömyys ja suhteellisuus

Suomen Asianajajat korostaa, että kotirauhan ja luottamukselliseen viestintään kohdistuvat rajoitukset merkitsevät kaikkein voimakkaimpia perusoikeuksiin puuttumisen muotoja. Tällaiset rajoitukset edellyttävät erityisen painavaa yhteiskunnallista tarvetta sekä täsmällistä ja tarkkarajaista sääntelyä.

Esityksessä viitataan turvallisuusympäristön muutokseen ja vakavan rikollisuuden torjuntaan. Suomen Asianajajat katsoo, että sääntelyn välttämättömyyttä tulisi kuitenkin perustella yksityiskohtaisemmin ja konkreettisemmin. Pelkät yleisluonteiset viittaukset eivät ole riittäviä oikeuttamaan näin pitkälle meneviä toimivaltuuksia.

Lisäksi Suomen Asianajajat pitää tärkeänä, että sääntelyssä arvioidaan tarkasti, missä määrin nykyiset pakkokeinot ja tiedonhankintakeinot ovat riittämättömiä.

Sääntelyn suhde Euroopan ihmisoikeussopimukseen

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan salainen valvonta merkitsee puuttumista Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattuihin oikeuksiin. Tällainen

puuttuminen on sallittua vain, mikäli se perustuu lakiin, on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa ja sisältää riittävät takeet mielivaltaista puuttumista vastaan.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on muun muassa ratkaisussaan *Klass ym v. Saksa*, *Roman Zakharov v. Venäjä* ja *Szabó ja Vissy v. Unkari* korostanut, että salaisen tiedonhankinnan sääntelyn tulee olla täsmällistä ja tarjota riittävät suojakeinot väärinkäytöksiä vastaan. Erityistä painoarvoa on annettu riippumattomalle valvonnalle sekä yksilön mahdollisuudelle tehokkaihin oikeussuojakeinoihin.

Suomen Asianajajat katsoo, että ehdotetun sääntelyn yhteensopivuutta edellä mainitun oikeuskäytännön kanssa tulee arvioida huolellisesti, erityisesti siltä osin kuin toimivaltuuksia laajennetaan ilman rikosepäilyä.

Salaisten tiedonhankintakeinojen laajeneminen

Suomen Asianajajat toteaa, että ehdotus on osa laajempaa kehityssuuntaa, jossa viranomaisten salaisia tiedonhankintavaltuuksia laajennetaan asteittain. Vaikka yksittäiset muutokset voivat vaikuttaa rajuilta, niiden yhteisvaikutus voi johtaa merkittävään muutokseen suhteessa yksilön oikeuksiin.

Tämän vuoksi Suomen Asianajajat pitää tärkeänä, että sääntelyä arvioidaan kokonaisuutena eikä pelkästään yksittäisten toimivaltuuksien näkökulmasta.

Yksilön oikeussuojakeinojen toteutuminen

Suomen Asianajajat kiinnittää huomiota siihen, että salaisen tiedonhankinnan käyttö ilman rikosepäilyä asettaa erityisiä haasteita yksilön oikeussuojakeinojen käytölle. Tilanteessa, jossa henkilö ei saa tietoa häneen kohdistetuista toimenpiteistä, mahdollisuudet arvioida toimenpiteiden lainmukaisuutta ja saattaa asia jälkikäteen riippumattoman toimielimen tutkittavaksi jäävät käytännössä rajallisiksi.

Tämä korostaa tarvetta varmistaa, että sääntely sisältää riittävät takeet riippumattomasta ennakollisesta valvonnasta sekä tehokkaasta jälkikäteisestä kontrollista. Ilman tällaisia takeita oikeussuojan toteutuminen jää helposti muodolliseksi.

Suomen Asianajajat pitää ehdotettua riittämättömästi perusteltuna. Erityisesti huomioiden ehdotusten perusoikeusvaikutukset sekä oikeusvaltioperiaatteen lainsäädännölle asettavat vaatimukset tulisi huomioida asianmukaisesti ja perusteluja tulisi täydentää siten, että niistä ilmenisi miten välttämättömyys ja suhteellisuusvaatimukset täyttyvät suhteessa esitettyyn sääntelyyn. Suomen Asianajajat pitää kehityssuuntaa huolestuttavana ja toteaa lisäksi, että mikäli yksilön oikeussuojakeinojen käyttö muuttuu käytännön tasolla mahdottomaksi ja viranomaiset voivat perustaa säädettävien toimivaltuuksien käyttöä avoimilla ja epätarkkarajaisilla yleisillä uhka-arvioilla, on tämä omiaan myös lisäämään epäluottamusta viranomaistoimintaa kohtaan.

Suomen Asianajajilla ei ole asiassa muuta lausuttavaa.

Uusimäki Cecilia
Suomen Asianajajat